

ISSN 1605-6574. Інтродукція рослин. 2000, № 2

ПРЕДСТАВНИКИ РОДИНИ ROSACEAE JUSS. ДЛЯ ОПТИМІЗАЦІЇ САДОВО-ПАРКОВИХ ЛАНДШАФТІВ ПОЛІССЯ ТА ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Н.М. ТРОФИМЕНКО

Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 Київ, вул. Тімірязєвська, 1

Охарактеризовано декоративні якості представників родини *Rosaceae* Juss. і нові садово-декоративні форми представників окремих родів родини *Rosaceae* Juss., вказано їх місцезнаходження. Рослини рекомендовано як найкращі для оптимізації садово-паркових ландшафтів Полісся і Лісостепу України.

У садово-парковій архітектурі з давніх-давен звертали увагу на декоративність рослин, тобто оцінювали декоративні якості окремих їх органів. Серед чисельної родини *Rosaceae* Juss. є дерева з декоративними стовбурами, гілками, кронами як саме види, так і створені в результаті багатовікової садової культури форми: кулясті, колоноподібні, пірамідальні, плакучі та ін., що у більшості випадків розмножуються щепленням. Такі форми, безперечно, підкреслюють красу ландшафту і можуть бути чудовим матеріалом для створення різноманітних композицій.

Не менш важливе значення для оптимізації ландшафтів мають і кущі. Хоч їх форма у більшості випадків менше виражена, ніж у дерев, вони бувають більшими чи меншими за розміром, за характером розташування глук (пагонів); є також зовсім карликові кущі (*Spiraea japonica* 'Nana', 'Alpina', 'Lutea'; *Sp. bumalda* 'Little Princess') і сланкі форми (*Sp. pumilionum* Zbl., *Cotoneaster dammerii* 'Radicans'). Але найцікавіші для декоративного садівництва саме форми та сорти, які вирізняються за розміром, формою та забарвленням листків, яке може змінюватися протягом вегетаційного періоду. Тому вико-

ристання цих якостей у поєднанні з деревними формами і між собою є прекрасним засобом досягнення виразності садово-паркових композицій.

Крім того, серед родини *Rosaceae* є чимало рослин (і дерев, і кущів), які створюють основу багатьох композицій ландшафту внаслідок масового цвітіння. Більшість інтродуцентів цієї родини відносять до красивоквітучих рослин, які підкреслюють красу рослин у різний час. Так, наприкінці квітня починають квітнути мигдали (*Amygdalus* L.), яблуні (*Malus* Mill.), вишні (*Cerasus* Juss.) та груші (*Pyrus* L.); на початку травня — хеномелеси (*Chaenomeles* Lindl.), більшість видів яблунь та груш; в середині травня і до кінця місяця — чимало таволг (*Spiraea* L.), керія японська (*Kerria japonica* DC.) та її форми, принцепія (*Princepia* Roy.) та ін.; у червні — горобини (*Sorbus* L.), таволги (*Spiraea japonica* L., *Sp. syringae* flora Lem., *Sp. veitchii* Hemse) та ін.; у липні — горобинники (*Sorbaria* A. Br.). Багато кущів квітнуть тривалий час, цвітіння різноманітне. Тож, використовуючи палітру кольорів та час цвітіння, можна збагатити барвами будь-які насадження.

Наприкінці вегетаційного періоду серед розових є чимало представників, що у свій час під час досягання плодів не поступа-

© Н.М. ТРОФИМЕНКО, 2000

ються тим, які відомі цвітінням. Це представники родів *Sorbus L.*, *Pyracantha Roem.*, *Cotoneaster Medic.*, деякі *Malus* та ін. Ще пізніше, коли вже відбувся листопад, ці рослини з декоративними плодами є найкращою окрасою будь-якого саду, а деякі з них зберігають плоди і взимку. І, безперечно, на фоні хвойних краса згаданих рослин з плодами підкреслюється особливо.

Врахування фенологічних форм під час ландшафтного формування — це один з важливих факторів для поліпшення структури та продуктивності насаджень різного призначення і тим самим забезпечення розширення та збереження цінного генетичного матеріалу. Проведені у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України (НБС НАН України) дослідження свідчать про помітні відмінності у проходженні основних фенофаз різними особинами популяції у *Exochorda giraldi House*, *Malus purpurea* (Barbier) Rehd., *Chaenomeles japonica* (Thunb.) Lindl., *Ch. maulei* (Mast.) Schneid., *Sorbus aria* (L.) Krautz., *S. intermedia* (Ehzh.) Pers., *Spiraea bumalda* Burv., *Sp. nipponica* Maxim. Серед них виділяються за характером вегетації ранні, проміжні та пізні феноформи.

У зарубіжних країнах вже кілька останніх десятиліть змінився вигляд озеленювальних об'єктів внаслідок широкого використання садово-декоративних форм. Вони починають все більш і більш з'являтися і в нашій країні. Створивши відповідну базу з мобілізації та розмноження, їх необхідно використовувати для оптимізації паркових та інших ландшафтів як тих, що тільки створюються, так і тих, що реконструюються, завдяки цьому можливе досягнення найкращого декоративного ефекту.

Нижче охарактеризуємо найперспективніші декоративні форми окремих родів родини *Rosaceae* Juss., які є в ботанічних закладах Полісся та Лісостепу України [1–3].

Рід *Cononeaster Medic.* *Cononeaster dammerii*.

'*Radicans*' (Радіканс) — вічнозелений кущ, сланкий, з укорінливими гілками. Квітки білі дрібні, у багатоквіткових суцвіттях. Плоди майже кулясті, яскраво-червоні. Є у НБС НАН України, Ботанічному саду ім. О.В. Фо-

міна Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Ботсад ім. О.В. Фоміна), дендропарку "Софіївка" НАН України. Вік кущів — 5, 10 років. Стан в усіх місцезнаходженнях добрий, інколи підмерзає, але відростає знову. Цвіте, плодоносить.

Рід *Crataegus L.* *Crataegus monogina* Jacq. '*Roseo-plena*' (Рожево-махровий) — дерево, за габітусом схоже до власне виду, але з гарними рожевими махровими квітками. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна. Цвіте рано, стан добрий, вік — 15, 20 років, висота — 4,5 м, діаметр стовбура — 10 см.

'*Rubro-plena*' (Червоно-махровий) відрізняється від попереднього червоним забарвленням квіток. Є у Ботсаду ім. О.В. Фоміна. Стан такий, як і у попереднього.

Рід *Kerria DC.* *Kerria japonica* DC.

'*Pleniflora*' (Махровоквіткова) — кущ заввишки до 2–3 м з прямими зеленими стеблами. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна, дендропарках "Софіївка" та "Олександрія" НАН України. Листки ланцетні, завдовжки до 10 см. Квітки жовті, махрові. Вік кущів — 5, 10, 15 років. У більшості випадків поновлені обрізанням та відростанням від коренів. Інколи підмерзає, але швидко відростає і цвіте.

'*Argenteo-variegata*' ('*Picta*') — Сріблясто-плямиста (Пістрява) — по габітусу схожа до попередньої, але відрізняється сріблясто-білими плямами на листках та немахровими квітками (як у власне виду). Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна. Кущ — нижчий від попереднього. Вік — від 5 до 10 років. Стан добрий, цвіте.

Рід *Malus Mill.* *Malus pumila* Mill.

'*Pendula*' (Плакуча) — дерево заввишки 3–5 м, діаметр стовбура 10 см, з округлою кроною діаметром 1,2 м та звислими гілками. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна. Цвіте рясно, нерозкриті квітки червонокуваті, розкриті — білі. Вік — 15 років, стан добрий. Цвіте, плодоносить, не підмерзає.

Рід *Physocarpus Maxim.* *Physocarpus orbifolia* (L.) Maxim.

'*Lutea*' (Жовтолистий) — кущ заввишки до 2–3 м з жовтими листками, які з часом стають зеленішими, однак золотистість частково залишається. Є у НБС НАН України.

Квітки спочатку рожеві, потім — білі, зібрані у напівкулясті багатоквіткові суцвіття. За габітусом подібний до власне виду. Вік куща — 8 років, висота — 1,5 м; цвіте, плодоносить, не підмерзає.

Рід Pyracantha Roem. *Pyracantha coccinea* Roem.

'Lalandii' (Лаландова) — вічнозелений кущ, що відрізняється від власне виду сильнішим ростом і, як наслідок, висотою, довгими гілками та яскраво-оранжевими плодами. Є у НБС НАН України. Вік рослини — 15 років, висота — 3 м. Стан добрий, не підмерзає.

'Kasan' (Касан) — менший ростом від попередньої, має оранжеві плоди. Є у НБС НАН України. Стан добрий, не підмерзає, цвіте, плодоносить.

Рід Sorbus L. *Sorbus aucuparia* L.

'Pendula' (Плакуча) — зі звислими ("плакучими") гілками. За рештою ознак схожа на власне вид. Трапляється часто і скрізь в Україні. Різновікові. Різні за розміром, стан добрий.

'Rossica' (Російська) має більші плоди та листки, ніж власне вид, решта ознак подібна виду. Є у НБС НАН України. Вік близько 20 років, висота — 7 м, діаметр стовбура — 15—70 см, діаметр крони — 3—5 м. Стан добрий, цвіте, плодоносить, не підмерзає.

Рід Spireae L. *Spireae bumalda* Burv.

'Anthony Waterer' (Антоні Ватерера) — компактний кущ з прямостоячими гілками, досить вузькими листками та яскраво-кармазиновими квітками, зібраними у чималі щитки. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна, у дендропарках "Олександрія", "Софіївка" і Тростянецькому. Вік кущів — близько 10, 20 і 30 років. Старіші кущі оновлені обрізанням. Висота — до 0,8 м. Всі екземпляри скрізь по місцезнаходженнях у доброму стані: цвіте, плодоносить, не підмерзає.

'Little Princess' (Маленька принцеса) — невисокий кущ заввишки до 30—40 см, листки темно-зелені, дрібніші, ніж у саме виду. Квітки рожеві, зібрані у напівкулясті невеликі суцвіття. Цвіте досить довго — майже протягом усього літа. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна, дендропарку "Олександрія". Останнім часом з'явилася в озелененні міста (площа Льва Толстого). Вік — від

5 до 10 років. Стан добрий, цвіте, плодоносить, не підмерзає.

'Froebelii' (Фробеля) — листки навесні та восени пурпурові, широкояйцеподібні, квітки зібрані у щитки, темно-рожеві. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна. Стан добрий.

Spireae cantoniensis Lour.

'Lanceolata' (Розсіченолиста) — кущ, заввишки близько 1 м. Є у НБС НАН України. Листки ромбічно-видовжені, на квіткових пагонах менші. Квітки білі махрові, діаметром до 1 см, зібрані в густі щитки на кінцях олиствлених пагонів. Вік — 4 роки, стан добрий.

Spireae japonica L.

'Alpina' (Альпійська) — дуже низький компактний кущ, заввишки приблизно 30 см, діаметр крони 50 см. Квітки рожеві, цвіте довго — протягом літа; листки дрібні видовженояйцеподібні, гілки тонкі. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна. Вік — від 5 до 10 років. Стан добрий, цвіте, плодоносить, не підмерзає.

'Aurea' (Золотиста) — низький кущ, схожий до попереднього, але з золотистими листками, може бути трохи вищим і розлогистим від попереднього. Трапляється у НБС НАН України, дендропарку "Олександрія". Вік — від 5 до 10 років, стан добрий, цвіте, плодоносить, не підмерзає.

'Goldflame' (Золоте полум'я) — кущ, заввишки близько 50 см. При розпусканні листків верхня частина куща забарвлена у малиновий колір. З часом це забарвлення зникає. Квітки рожеві, зібрані у плоскі суцвіття. Вік — від 5 до 10 років, стан добрий, цвіте, плодоносить. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна, у дендропарках "Софіївка" та "Олександрія". Останніми роками з'явилась подекуди у приватному озелененні.

'Fortunei' (Фортуна) — кущ, заввишки до 1 м; квітки рожеві в дрібноопушених суцвіттях, листки продовгувато-ланцетні, завдовжки 5—10 см, зубчасті (з викривленими кінчиками зубців), зверху зморщені, голі. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна, в усіх дендропарках. Вік — від 10 до 30 років. Стан добрий, цвіте. Старші рослини оновлені обрізанням.

'Lutifolia' (Жовтолиста) — кущ, заввишки близько 0,5 м, з трохи більшими листками,

ніж у таволги золотистої. Є у НБС НАН України. Вік — від 5 до 10 років. Стан добрий, цвіте, не підмерзає.

'Macrophylla' (Великолиста) — кущ, заввишки близько 1 м. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна. Листки завдовжки до 14 см і завширшки 7 см, трохи морщинуваті і з нерівною хвилястою поверхнею, суцвіття поодинокі, дрібні, квітки рожеві. Вік 10 років. Стан добрий, цвіте, плодоносить, не підмерзає.

'Plena' (Махрова) — з махровими рожевими квітками. Кущ заввишки до 70—80 см, гілки прямостоячі, мало розгалужені. Є у НБС НАН України. Вік 3—5 років. Стан добрий, цвіте.

'Nana' (Маленька) — низький кущ, заввишки близько 0,5 м. Є у НБС НАН України, у дендропарку "Олександрія". Діаметр крони — до 70 см, гілки більш розгалужені, ніж у попередньої форми. Квітки рожеві, зібрані у невеликі суцвіття. Вік — 10 років. Стан добрий. Цвіте майже протягом усього літа.

'Shirobana' (Широбана) — кущ, схожий на попередній, але вирізняється наявністю більших білих і рожевих суцвіть на одному кущі. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна. Вік — від 5 до 10 років. Загальний стан добрий, цвіте довго.

'Crispa' (Кучерява) — кущ заввишки до 80 см з прямостоячими гілками. Є у НБС НАН України, Ботсаду ім. О.В. Фоміна. Характерний довгими опушеними листками, які нібито зім'яті. Квітки рожеві, зібрані у плоскі суцвіття. Вік — 10 років. Стан добрий, цвіте.

Spirea media Schmidt.

'Mollis' (М'яка або Пухнаста) — кущ, заввишки до 1,0—1,5 м, з опушеними суцвіттями і кошлато-опушеними листками. Є у НБС НАН України. Листки видовжено-ланцетні. Квітки білі, зібрані у багатоквіткові прості щитки на кінцях олиствлених пагонів. Вік — від 20 до 25 років. Стан добрий.

Spirea nipponica Maxim.

'Rotundifolia' (Круглолиста) — кущ, заввишки до 1,5—2,0 м, з прямостоячими гілками, з широкооберненояцеподібними до округлояцеподібних листками і квітками, більшими, ніж у просто виду. Є у НБС НАН України. Квітки зібрані в багатоквіткові випуклі щитки, діаметром до 3—5 см, на олиствлених паго-

нах, у бутонах — пурпурові, під час розкриття — жовто-білі. Вік — від 20 до 25 років. Стан добрий.

Spirea prunifolia Sieb. et Zucc.

'Plena' (Махрова) — кущ, заввишки близько 1,2 м, з махровими квітками, цілісними блискучими темно-зеленими листками, восени оранжевими, з тонкими прутopodobними гілками. Цвіте пізніше, ніж саме вид. Є у НБС НАН України, у Ботсаду ім. О.В. Фоміна. Листки невеликі яйцеподібно-видовжені. Квітки чисто білі на тонких квітконіжках. Вік — від 5 до 10,4 роки. Стан добрий, цвіте, не підмерзає.

1. Трофименко Н.М. Внутрішньовидова різноманітність в родині Rosaceae Juss. // Проблемы дендрологии, цветоводства, виноградарства и виноделия. — Ялта: Никит. ботан. сад, 1996. — С. 113—117.
2. Трофименко Н.М. Створення колекцій внутрішньовидової різноманітності — найбільш ефективний спосіб збереження та використання видів // Охорона, вивчення та збагачення рослинних ресурсів Буковини. — Чернівці: Чернів. держ. ун-т, 1997. — С. 96—97.
3. Трофименко Н.М., Галицька Л.Г., Бордіян Т.М. Підбір найперспективніших розоцвітих для озеленення // Современные научные исследования в садоводстве. — Ялта: Никит. ботан. сад, 2000. — С. 149—153.

Надійшла 23.08.2000

ПРЕДСТАВИТЕЛИ СЕМЕЙСТВА ROSACEAE JUSS.
ДЛЯ ОПТИМИЗАЦИИ САДОВО-ПАРКОВЫХ
ЛАНДШАФТОВ ПОЛЕСЬЯ И ЛЕСОСТЕПИ УКРАИНЫ

Н.М. Трофименко

Национальный ботанический сад
им. Н.Н. Гришко НАН Украины, Украина, Киев

Охарактеризованы декоративные качества представителей семейства Rosaceae Juss. и новые садово-декоративные формы представителей отдельных родов семейства Rosaceae Juss., указано их местонахождение. Растения рекомендованы как наилучшие для оптимизации ландшафтов Полесья и Лесостепи Украины.

REPRESENTATIVES OF ROSACEAE JUSS.
FAMILY FOR OPTIMIZATION OF PARK LANDSCAPES
IN POLISSIA AND FOREST STEPPE OF UKRAINE

N.M. Trofimenko

M.M. Grishko National Botanical Gardens,
National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

Ornamental characteristics of plants belonging to Rosaceae Juss. family and forms of separate genera of this family are described. Their habitats are cited. These plants are recommended as the best for landscape optimization in Polissia and Forest Steppe of Ukraine.